

УДК 378.147(73)

А. В. Вербицька, к. н. з держ. упр.,
Т. М. Децюк, к. пед. н.,
Н. С. Бушко, магістрантка

ФОРМУВАННЯ МІЖКУЛЬТУРНИХ КОМПЕТЕНЦІЙ В ПРОЦЕСІ ПОЗААУДИТОРНОЇ РОБОТИ: ДОСВІД США

Актуальність теми дослідження. Підготовка працівників, що володіють міжкультурними компетентностями, набуває в сучасних умовах особливої актуальності.

Постановка проблеми. Нові вимоги до міжкультурної компетентності майбутніх фахівців повинні знайти відображення не лише у змісті навчального процесу, але і в структурі позааудиторної роботи.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У науковій літературі питання міжкультурних компетентностей розглядається: D. Deardorff, J. Knight, A. Moosmüller, О. Березовська, Н. Голубенко, Г. Копил, І. Плужник. Вітчизняними дослідниками В. Поліщук, О. Байбакова, обґрунтовано роль досвіду США у формуванні міжкультурних компетентностей.

Виділення недосліджених частин загальної проблеми. Розвиток методології та практики формування міжкультурних компетентностей студентів у нашій країні можливо здійснити лише на основі узагальнення та адаптації позитивних практик та інновацій, що склалися у світовій практиці.

Постановка завдання. Дослідити сучасні підходи до формування міжкультурних компетентностей майбутніх фахівців у позааудиторній роботі в умовах провідних закладів вищої освіти США.

Виклад основного матеріалу. В процесі організації позааудиторної роботи студентів в ЗВО США перевага надається тим, які стимулюють їхню пізнавальну активність, розвивають творче мислення, мотивують до волонтерської діяльності, готують до діяльності у мультикультурному середовищі та сприяють формуванню громадянської позиції.

Висновки. Позааудиторна робота в умовах провідних закладів вищої освіти США побудована таким чином, щоб в процесі участі студенти мали змогу співпрацювати з представниками різних культур та національностей.

Ключові слова: міжкультурні компетентності; професійна підготовка; позааудиторна робота.

A. V. Verbytska, Candidate of Sciences in Public Administration,
T. M. Detsiuk, Candidate of Pedagogical Sciences,
N. S. Bushko, Master Student

FORMATION OF INTERCULTURAL COMPETENCES IN THE PROCESS OF EXTRA-CURRICULAR WORK: USA EXPERIENCE

Urgency of the research. The training of employees with intercultural competences acquires a special relevance in modern conditions.

Target setting. New requirements for the intercultural competence of future specialists should be reflected not only in the contents of the educational process, but also in the structure of extra-curricular work.

Actual scientific researches and issues analysis. In the literature, the questions of intercultural competencies are discussed: D. Deardorff, J. Knight, A. Moosmüller, A. Berezovska, N. Holubenko, H. Kopyl, I. Pluzhnyk. Domestic researchers V. Polischuk, O. Baibakova, substantiated the role of the US experience in the formation of intercultural competencies.

Uninvestigated parts of general matters defining. Development of the methodology and practice of forming intercultural competences of students in our country can only be realized on the basis

of generalization and adaptation of the positive practices and innovations that have developed in world practice.

The research objective. *To study modern approaches to the formation of intercultural competencies of future professionals in the extra-curricular work under the conditions of leading universities in the United States.*

The statement of basic materials. *In the process of organizing extra-curricular work with students in the US, preference is given to those who stimulate their cognitive activity, develop creative thinking, motivate volunteering, prepare for activities in a multicultural environment, and contribute to the formation of a civic position.*

Conclusions. *Extra-curricular work in the context of leading US higher education establishments is structured in such a way that, in the process of participation, students have the opportunity to collaborate with representatives of different cultures and nationalities.*

Keywords: *intercultural competences; professional training; extra-curricular work.*

DOI: 10.25140/2412-1185-2018-2(12)-14-22

Актуальність теми дослідження. Вхідження України до європейського освітнього простору стає одним із пріоритетних напрямів розвитку українського суспільства, зокрема системи вищої освіти. Орієнтація освітнього процесу на європейські цінності, концепції сталого розвитку та глобального громадянства зумовлює приведення системи підготовки майбутніх фахівців відповідно до міжнародних освітніх стандартів та детермінує необхідність удосконалення діяльності закладів вищої освіти (ЗВО) щодо їхньої фахової підготовки у напрямку пошуку інноваційних форм навчальної та позааудиторної роботи.

Сучасна інтенсифікація міжнародної співпраці, міграційних процесів, збільшення числа етнічних груп розширюють рамки міжкультурної взаємодії. Це обумовлює перетворення соціального середовища, характерною особливістю якого є міжкультурний діалог. Сучасні працівники різноманітних сфер соціально-економічного життя в Україні стикаються з новим середовищем (міжнародна проектна діяльність, комунікації з іноземними колегами, партнерами тощо), новими групами суспільства (біженці, мігранти, іноземні працівники/студенти тощо) та новим полем проблем (різноманітність культурного оточення з іншою системою цінностей часто загострює проблему адаптації в соціальному середовищі, що може призвести до трансформації ідентичності, конфліктів тощо).

Підготовка працівників, що володіють міжкультурними компетентностями, набуває в сучасних умовах особливої актуальності. Це викликано потребою в фахівцях, покликаних налагоджувати міжнародні зв'язки, згладжувати міжетнічні конфлікти, працювати з багатонаціональними групами, зберігати національні традиції, виховувати в суспільстві повагу до різних культур.

Постановка проблеми. Підготовка майбутніх фахівців до міжкультурного діалогу пов'язана з адаптацією до нових соціокультурних реалій, які передбачають необхідність пошуку нового змісту, форм та принципів фахової підготовки, за допомогою яких можна протистояти зростаючій конфліктності та соціальній напруженості сучасного суспільства, здійснювати ефективну проектну діяльність міжнародного рівня, обмінюватися досвідом із закордонними колегами. Нові вимоги до міжкультурної компетентності майбутніх фахівців повинні знайти відображення не лише у змісті навчального процесу, але і в структурі позааудиторної роботи. Так як дане питання для українських реалій є достатньо нове та малодосліджене, важливим є вивчення передового досвіду розвинених країн світу, зокрема США.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У науковій літературі питання міжкультурних компетентностей розглядається переважно у контексті науково-педагогічної проблеми (D. Deardorff, K. Knapp, J. Knight, C. Kramsch, A. Moosmüller, O. Березовська, Н. Голубенко, О. Зеліковська, Г. Копил, І. Плужник, І. Тригуб, О. Фролова). Серед зарубіжних праць у контексті дослідження привертають увагу такі автори: Б. Пунтерволд [1] (висвітлено виклики при взаємодії з представниками інших культур); Т. Палму [2] (обґрунтовано концепцію міжнародних компетентностей). Теоретичний аналіз напрямів формування міжкультурних компетентностей запропоновано в працях Т. Атрощенко, Л. Вовк, В. Кемінь, Н. Микитенко та ін. Вітчизняними дослідниками

(В. Поліщук [3], О. Байбакова [4], обґрунтовано роль досвіду США у формуванні міжкультурних компетентностей).

Виділення недосліджених раніше частин загальної проблеми. Розвиток методології та практики формування міжкультурних компетентностей студентів у нашій країні можливо здійснити лише на основі узагальнення та адаптації позитивних практик та інновацій, що склалися у світовій практиці взагалі, і в Сполучених Штатах Америки зокрема. Проте даний аспект досі недосліджено. Тому, у контексті нашого дослідження ми сконцентруємося на досвіді Сполучених Штатів Америки щодо розгалуженої системи позааудиторної роботи зі студентами, у структурі якої вагома увага приділяється напряму мультикультуралізму.

Постановка завдання. Дослідити сучасні підходи до формування міжкультурних компетентностей майбутніх фахівців у позааудиторній роботі в умовах провідних закладів вищої освіти США (Harvard University та Princeton University).

Виклад основного матеріалу. Розвиток сучасного інформаційного суспільства неможливо уявити без процесів глобалізації, інтеграції, впровадження інновацій та постійно зростаючої міжкультурної взаємодії. Ці процеси стосуються всіх сфер життя людини: побутової, соціокультурної, освітньо-наукової, політичної, економічної тощо. У процесі соціальної взаємодії ми стикаємося з представниками різних культур, однак спілкування з ними може бути ускладнене через відмінності в сприйнятті світу, культурних особливостей, мовного бар'єру. Дана ситуація вимагає розвитку толерантності та емпатії, вміння швидко адаптуватися і володіти гнучкістю мислення, для того, щоб успішно будувати комунікації і здійснювати ефективну взаємодію.

Діяльність у мультикультурному середовищі вимагає від фахівців нових навичок. Відтак, заклади вищої освіти мають підготувати своїх студентів до викликів, які чекають на них у міжкультурному суспільстві. Майбутні працівники мають оволодіти компетентностями для роботи з відмінностями у культурно-сенситивний спосіб [1, с. 562].

Варто відмітити, що дослідження міжкультурних компетентностей беруть початок з 1950-х років у США. З тих часів в американській науці закладалися теоретико-методологічні основи дослідження міжкультурних компетентностей та методів їх оцінки. Завдяки цьому вже на початку 2000-х в університетах світу відбувається активна інтеграція курсів, присвячених міжкультурному спілкуванню, у навчальні плани широкого спектру спеціальностей [5, с. 17].

Сьогодні як в академічній й так і діловій сфері продовжується пошук інструментарію вимірювання та оцінки сформованості міжкультурних компетентностей, оскільки роботодавці зацікавлені в прогнозуванні ефективності діяльності працівників у ситуаціях міжкультурної взаємодії, відтак в освітній практиці продовжується пошук шляхів формування міжкультурних компетентностей та оцінки їх ефективності не лише у начальній діяльності, але і в позааудиторній роботі з молоддю.

У контексті дослідження під міжкультурними компетентностями будемо розуміти комплексне особистісне утворення, що включає *знання* (іноземної мови; розуміння культурних особливостей; міжкультурних розходжень; можливих бар'єрів міжкультурної взаємодії, способів їх запобігання та подолання; культурних цінностей і установок власної та інших культур; цінностей культурного багажа тощо); *уміння* (конструювати власну поведінку відповідно до норм іншої культури в ситуаціях міжкультурного спілкування; сприймати психологічні, соціальні та культурні відмінності; справлятися зі стресом та «культурним шоком», згладжувати протиріччя й конфлікти, здійснюючи міжкультурну комунікацію в стилі співробітництва; аналізувати свою та іншу культуру; переборювати стереотипи; обирати комунікативні засоби залежно від ситуації спілкування тощо); *досвід* міжкультурного спілкування; *готовність і мотивацію* особистості вступати в контакт із представниками інших країн світу; до відкритості та пізнання інших культур; *особистісні якості* (терпимість і толерантність; емпатія; стресостійкість; відсутність упереджень; комунікабельність; гнучкість мислення; тактовність тощо).

Завдяки процесам інтернаціоналізації та академічній мобільності відбувається пряме формування міжкультурних компетентностей у процесі здобуття вищої освіти [6]. Для їх цілеспрямованого формування важливо приділяти увагу не лише змістовним компонентам навчання, але й позааудиторній роботі.

Міжкультурні компетентності не можуть бути універсальними та повністю сформованими. Вони мають бути гнучкими та постійно адаптуватися до соціальних змін середовища. Формування міжкультурних компетентностей на індивідуальному рівні є довготривалим процесом, що

є цінним в особистісному та професійному розвитку фахівця [7, с. 4]. Крім того, міжкультурні компетентності не обмежуються мовними навичками та знаннями щодо особливостей світогляду та поведінки представників інших культур. Вони охоплюють розуміння інших людей та усвідомлення впливу культури однієї особистості на сприйняття реальності іншою.

Зарубіжні науковці розрізняють змістовно орієнтовані міжкультурні компетентності та орієнтовані на процес. Типовим для перших є одновимірний або статичний характер. Такі компетентності стосуються знань про культури, включаючи власну національну, включають загальні мовні навички, знання міжособистісних кодексів етики, обізнаність щодо соціоекономічних умов, у яких проживають люди. Змістовно орієнтовані міжкультурні компетентності формуються у процесі формальної освіти або професійного навчання. На відміну від попередніх, процесно-орієнтовані компетентності є динамічними. Їх можна розподілити на такі підгрупи:

- інтеракційні (сенситивність щодо культурних відмінностей у комунікативних ситуаціях, здатність виявляти та інтерпретувати крос-культурні варіативності);
- когнітивні (здатність до оцінки культурного багажа клієнта та його використання для вирішення проблемних ситуацій);
- емотивні (навички автотренінгу та самопізнання соціальним працівником реакцій у міжкультурному спілкуванні);
- дискурсивні (обізнаність у дискурсі міжкультурного різноманіття, міжкультуральності та міжкультурних відмінностей) [7].

Міжгрупові контакти розглядаються в США як найбільш ефективний засіб зниження індивідуальної і групової етнічної та культурної упередженості при дотриманні наступних умов: статусна рівність при безпосередньому контакті; встановлення взаємозалежних відносин; необхідність забезпечити можливості, що сприяють міжгруповому об'єднанню і формуванню установок на рівність; створення передумов, що сприяють встановленню довірчих відносин. [2].

Цілі розвитку міжкультурних компетентностей мають два аспекти: сприяти усвідомленню студентами міжкультурних відмінностей в суспільстві; розширити самосвідомість студентів для того, щоб вони могли визнати і зрозуміти, як їх власна культура і досвід формують їхній світогляд. Програми формування міжкультурних компетентностей у США включають такі компоненти: розвиток мовних умінь (знання мови клієнта або використання послуг перекладу); етно і соціокультурні знання на психологічному рівні (ознайомлення з характерним для культури клієнта сприйняттям віку, ставленням до психічних відхилень, поведінковим проявам, особливості контактів з родичами тощо) соціальні знання та саморефлексія (розвиток навичок саморефлексії, що дозволяють розуміти динамічні процеси взаємодії культур, впливу культурного досвіду на відносини); культурна компетентність в сфері прав людини (право на рівне ставлення). Програми навчання з питань формування міжкультурних компетентностей у США спрямовані на набуття студентами знань про культурну ідентичність, етнічну спільність, глобальне громадянство тощо. Крім формальної освіти використовується широкий спектр програм із позааудиторної роботи, мета яких - орієнтування та швидке ознайомлення з новим для людини оточенням, основними нормами, цінностями, переконаннями іншої культурної групи, що забезпечує широкий погляд на можливі проблеми або фокусується на окремих аспектах пристосування до нового оточення [8].

Проаналізуємо систему позааудиторної роботи зі студентами найрейтинговіших ЗВО у США (Гарвардський і Принстонський університети). Основними джерелами для проведення контент-аналізу стали:

1. Офіційні звіти про проведену позааудиторну активність, надані вищезазначеними університетами;
2. Наукові праці зарубіжних дослідників з питань організації позааудиторної роботи в США;
3. Статті та публікації зарубіжних та вітчизняних вчених, які вивчали особливості позааудиторної роботи в американських та британських ЗВО;
4. Матеріали з Інтернет-ресурсів – офіційних сайтів вищезазначених університетів та авторизованих джерел.

Теоретичний аналіз наукових робіт американських та зарубіжних дослідників дає змогу констатувати факт, що позааудиторна робота впливає на розвиток особистісних якостей студентів. Так, Н. Уілсон, вивчаючи позааудиторну роботу в Гарвардському університеті з точки зору її впливу на особистість, визначила, що позааудиторна робота формує у студентів наступні навички та якості:

- Балансувальні навички (Balancing Skills) - делегування між навчанням та іншими життєвими зобов'язаннями є важливим вмінням для студентів. Незалежно від того, яким видом позааудиторної роботи займаються студенти, вони розуміють, що така діяльність вимагає великої організації, затрат вільного часу, але вона сприяє отриманню цінних життєвих навичок, таких як самодисципліна чи управління часом.

- Вплив на самооцінку - позааудиторні заходи спрямовані на те, щоб допомогти студентам розкрити задатки та розвивати таланти. Якщо студенти пробують нові види діяльності і бачать, що у них все виходить – це слугує формуванню позитивної самооцінки. Такі студенти стають більш впевненими у своїх особистих здібностях і здатні підходити до поставлених завдань з ініціативою [12].

- Командний дух. Мається на увазі, що під час аудиторних занять студенти працюють задля власних оцінок. У свою чергу, через позааудиторну діяльність вони усвідомлюють цінність командної роботи для досягнення спільної мети.

- Уміння мислити широко. Варто зазначити, що всі позааудиторні заходи мають одну спільну річ: вони вимагають практики і планування. Для того, щоб студенти досягали поставлених цілей, вони повинні готуватися, а позааудиторна робота дає для цього всі можливості [13].

Крім того, студентами даних університетів є представники різних континентів та національностей, а отже участь у позааудиторній діяльності сприяє міжкультурному діалогу та формуванню міжкультурних компетентностей.

Результати контент-аналізу сайтів Гарвардського і Принстонського університетів засвідчили високий рівень включеності студентів вищезазначених ЗВО до позааудиторної діяльності (Гарвардський університет – 99% студентів, Принстонський університет – 97%). На нашу думку, це пов'язано з тим, що в закладах вищої освіти США позааудиторна робота є не відірваною від навчального процесу, а гармонійно його доповнює. Кожен університет виставляє свою обов'язкову кількість годин, які студент повинен присвятити позааудиторній діяльності. В закладах вищої освіти США позааудиторна робота є 100% обов'язковою складовою успішного навчання та високих академічних досягнень. Так, кожне лекційне чи практичне заняття, тривалістю в 1 годину дорівнює трьом годинам позааудиторної активності. Більшу частку цього часу займає самостійна робота.

Кількість позааудиторних заходів на тиждень у Гарвардському університеті – 42, у Принстонському університеті – 45. Такий результат свідчить про широкий спектр позааудиторної діяльності, а також про значну активність та вмотивованість студентів.

На думку Дж. Фредерикса, саме мотивація є головною рушійною силою в процесі становлення майбутнього професіонала. Тому питання про мотиви діяльності студентів є важливим. Найрейтинговіші ЗВО США приділяють велику увагу формуванню мотивів і спираються на те, що навіть якщо вибір майбутньої професії студентом був зроблений недостатньо усвідомлено чи не самостійно, то можна допомогти йому в професійній адаптації через систему мотивів [8].

Дослідник Н. Койвула вивчав мотивацію та причини відвідування студентами позааудиторних заходів в американських ЗВО. Дослідження показало, що мотивація є диференційованою серед студентів. Дослідник поділив її на загальну (розвиток професійної майстерності, особистісне зростання, приємне дозвілля) і та особисту (бажання щось робити, тиск зі сторони батьків чи вчителів). До того ж, було з'ясовано, що мотивація відрізняється залежно від віку, статі та культурних відмінностей студентів. Так, студенти молодших курсів є більш вмотивованими і мають бажання безкорисно робити вклад у розвиток коледжу, ніж студенти старших курсів, які здебільшого переслідують особисті цілі (як отримати кращу оцінку, займаються тільки престижною позааудиторною роботою, де можна стати популярним тощо). Було визначено, що студенти з африканського та азіатського регіону мають найвищу лідерську позицію та найчастіше приймають участь у заходах студентських організацій, метою яких є відстоювання прав та інтересів певних спільнот. Американці навпаки, мають не високу лідерську позицію і надають перевагу творчій, громадській та спортивній позааудиторній активності [10].

Доцільно виділити класифікацію мотивації студентів до заняття позааудиторною роботою Ю. Матвіїв-Лозинської. Так, науковець виділяє наступні групи мотивів:

1. Пізнавальні мотиви (бажання накопичення нових знань, стати більш ерудованим та обізнаним);

2. Соціальні мотиви (бажання брати відповідальність на себе, принести користь університетській спільноті чи соціуму загалом, розуміння соціальної значимості та важливості позааудиторної роботи. Соціальні мотиви також проявляються у прагненні студента самоствердитися в суспільстві, затвердити свій соціальний статус, стати популярним тощо);

3. Прагматичні мотиви, під якими мається на увазі бажання розвиватися професійно, щоб в майбутньому отримувати гідну заробітну плату [11];

4. Статусно-позиційні мотиви, які відображають прагнення студентів через позааудиторну активність утвердитися в суспільстві та отримати визнання оточуючих людей через творчу чи громадську діяльність;

5. Ціннісно-професійні мотиви (збільшення можливостей влаштуватися на перспективну і цікаву роботу після закінчення університету). Основною метою студентів, які керуються такими мотивами зазвичай є відпрацювання обов'язкових годин, відведених на позааудиторну роботу;

6. Естетичні мотиви (отримання задоволення від участі у позааудиторних заходах, розкриття своїх здібностей та талантів);

7. Комунікативні мотиви (бажання спілкуватися з однодумцями, розширення кола спілкування);

8. Традиційно-історичні мотиви, які підрозумівають керування студента стереотипами, які розглядають позааудиторну роботу студентів невід'ємною частиною навчання ще з молодшої школи;

9. Утилітарно-практичні мотиви (бажання самостійно освоювати цікавий матеріал чи вид діяльності незалежно від всіх та престижу);

10. Неусвідомлені мотиви, під якими слід розуміти заняття деякими видами позааудиторної роботи не за власним бажанням, а під впливом інших. Такі мотиви, як правило, характеризуються повною відсутністю інтересу до поза аудиторної роботи [11].

Контент-аналіз наукових публікацій дослідників, які вивчали мотивацію студентів до участі у позааудиторній діяльності в США, дав змогу виділити наступні групи мотивів:

1. Бажання навчатися у престижному університеті;
2. Розвиток професійної майстерності, набуття нового досвіду;
3. Розвиток своєї особистості та особистісних якостей;
4. Змістовне дозвілля;
5. Бажання стати популярним;
6. Закриття екзаменаційної сесії.

Як правило, студенти в закладах вищої освіти США мають високий рівень вмотивованості до заняття позааудиторною роботою ще зі школи, який забезпечується розумінням важливості такої діяльності не лише під час вступу до університету та навчання, а й при влаштуванні на роботу. Так, учень, у якого в анкеті абітурієнта є записи про волонтерську, соціально-корисну та іншу діяльність має більше шансів вступити до престижного університету. Кількість годин в університеті, присвячених позааудиторній активності, є важливим показником для потенційних роботодавців.

Важливо звернути увагу на те, що у США найбільш популярною є позааудиторна робота соціальної спрямованості. Саме студенти самостійно мобілізуються в студентській організації, гуртки та керують ними. Найяскравішим прикладом цього є діяльність студентських організацій в університетах США, чисельність яких налічує не один десяток, а у масштабних університетах – кілька сотень. Вони покликані задовольнити соціальні інтереси студентів [9].

На основі теоретичного аналізу виділено такі види позааудиторної роботи, які найчастіше зустрічаються в ЗВО США:

1. Студентське самоврядування. Є одним з найпоширеніших видів позааудиторної активності, учасники якого представляють ідеї та проблеми всього студентства. Функції студентського самоврядування включають планування програм, пов'язаних з інтересами студентів, організацію форумів для обговорення студентських питань, а також допомогу у створенні та підтримці громади загалом.

2. Спорт та легка атлетика. Майже кожен коледж і університет в США та Великобританії провадить обширну міжуніверситетську та внутрішньоуніверситетську спортивну діяльність. Кожен студент може обрати спортивну секцію, яка подобається, розвиваючи при цьому свою майстерність та беручи участь у змаганнях, включаючи національний та міжнародний рівень. Для тих студентів, які з певних причин не можуть займатися спортом, в ЗВО діють студентські духові організації, які дозволяють їм відвідувати спортивні заходи та організовувати свої в підтримку університетських команд [10].

3. Професійні та академічні організації, які допомагають своїм членам отримати більше досвіду в обраній професії та у пошуку майбутньої роботи. Студенти об'єднуються у такі клуби для обговорення конкретних питань, пов'язаних з їхньою сферою інтересів, а також для вивчення навичок, пов'язаних з роботою. Такі професійні організації зазвичай зосереджуються на одному інтересі кар'єри і є вузькоспеціалізованими.

4. Волонтерська та публічна громадська діяльність. Студенти залучаються до волонтерських служб, мета яких - допомагати покращити спільноту кампусу та місцеву спільноту загалом. Також студенти беруть участь у проєктах громадських служб, місцевої влади, що дає можливість зробити свій внесок у спільноту і набратися практичного досвіду роботи.

5. Образотворче мистецтво, драматургія та хореографія. Студенти, які цікавляться даними видами діяльності, мають безліч можливостей розвиватися у даному напрямку. Кожен університет організовує постановку п'єс, мюзиклів, танцювальних концертів тощо, що дає можливість студентам продемонструвати свої творчі та музичні здібності.

7. Політична діяльність, яка передбачає можливість зацікавленим в політиці студентам приєднатися до політичних партій, які пропонують багато соціальних можливостей, сприяють формуванню лідерських якостей та не повинні суперечити інтересам університету.

8. Медіа та пропагандистська діяльність, де студенти можуть вільно створювати університетські газети, радіо, телеканали, висвітлюючи там новини та основні моменти університетського життя.

9. Мультикультуралізм. Студенти створюють та об'єднуються в організації, які створюють заходи, спрямовані на підвищення обізнаності та розуміння різних культур, етнічних та расових традицій. До того ж, багато університетів в США виступають спонсорами фестивалів, концертів, лекцій та дискусій, які сприяють мультикультурній свідомості в університетських кампусах. Варто зазначити, що участь у подібних заходах є важливим кроком до позитивного розвитку расової, етнічної чи сексуальної ідентичності особистості і сприяє вихованню толерантності.

Результати дослідження критерію різноманітності видів позааудиторної роботи в найрейтинговіших університетах США представлено в Табл. 1.

Отже, вищезазначені університети США мають розгалужену систему позааудиторної роботи. Вони налічують безліч спортивних секцій, волонтерських програм, громадських ініціатив, а також більше ніж 200 студентських організацій, здатних задовольнити будь які інтереси та освітні потреби студентів. Мультикультуралізм є окремим напрямом позааудиторної роботи зі студентами в ЗВО США, що сприяє формуванню у них міжкультурних компетентностей. Даний досвід може бути використаний в Україні у структурі професійної підготовки.

Таблиця 1

Різнманітність видів позааудиторної роботи

Вид ПР	Кількість організацій/ секцій	
	США	
	НУ	ПУ
Спорт та легка атлетика	45	38
Студентські організації	270	310
Волонтерська та громадська діяльність	36	29
Мистецтво та медіа	51	42
Науково-дослідницька робота	49	28

Загальні результати кількісного та якісного контент-аналізу системи позааудиторної роботи зі студентами найрейтинговіших ЗВО у США (Гарвардський і Принстонський університети) представлено у Таб. 2.

Таблиця 2

Результати контент-аналізу

Критерій	США	
	Гарвард	Стенфорд
Включеність	99%	97%
Мотивація	Особистісна + навчання	
Активність	Висока	Висока
Різнманітність видів ПР	Охоплюють більшість сфер	
Розвиток особистісних якостей	Так	Так
Обов'язковість участі	+	+

Таким чином, проведене дослідження засвідчило, що в процесі організації позааудиторної роботи студентів в ЗВО США перевага надається тим, які стимулюють їхню пізнавальну активність, розвивають творче мислення, мотивують до волонтерської діяльності, готують до діяльності у мультикультурному середовищі та сприяють формуванню громадянської позиції.

Для формування міжкультурних компетентностей ефективні також програми міжкультурного тренінгу з акцентом на усвідомленні самого себе представником групи або культури. При цьому типі впливу йдуть від навчання індивідів усвідомлювати цінності власної культури до аналізу відмінностей між культурами і, в кінцевому рахунку, виробленню вміння "проникати" в культурні відмінності для підвищення ефективності взаємодії. У позааудиторній роботі з молоддю у США широко використовуються тренінги міжкультурної комунікації та тренінги міжкультурної взаємодії. Тренінг міжкультурної комунікації ставить перед собою два основні завдання: познайомити учників з міжкультурними відмінностями в міжособистісних відносинах, що вимагає програвання ситуацій; зробити можливим перенесення отриманих знань на нові ситуації, що можливо, якщо учасник знайомиться з найхарактернішими особливостями чужої для нього культури. Завдання тренінгів міжкультурної взаємодії: тренування креативності, відмови від стереотипних варіантів реагування на ситуації; тренування сенситивності, емпатійності; тренування невербальної поведінки - дешифрування чужих вербальних кодів, використання їх у власній комунікативній діяльності [7].

Висновки. Міжкультурні компетентності - це ступінь прояву фахівцем знань, навичок і умінь, що дозволяють правильно оцінювати специфіку і умови взаємодії, з представниками міжкультурних спільнот, які проявляються в своєрідності їх традицій, звичок і психологічних особливостей, знаходити адекватні форми впливу на них з метою підтримки атмосфери взаємної довіри і конструктивного співробітництва. Міжкультурні компетентності є складним інтегративним поняттям, яке включає в себе теоретичну і практичну готовність до життєдіяльності в мультикультурному середовищі; це один із компонентів професійної компетентності фахівців і фактор їх конкурентоспроможності в майбутній професійній діяльності.

Дослідження системи позааудиторної роботи в рейтингових університетах США демонструє розгалужену систему напрямів позааудиторної роботи зі студентами, які включають безліч спортивних секцій, волонтерських програм, громадських ініціатив, а також більше ніж 200 студентських організацій, здатних задовольнити будь які інтереси та освітні потреби студентів. Позааудиторна робота побудована таким чином, щоб в процесі участі студенти мали змогу співпрацювати з представниками різних культур та національностей. Виконуючи спільні завдання та досягаючи спільної мети у позааудиторній роботі, у студентів формуються міжкультурні компетентності.

Проведене дослідження не є вичерпним. Подальші розвідки передбачають теоретичне осмислення комплексу професійних характеристик в умовах мультикультуралізму, розширення процесів міграції і взаємопроникнення культур, а також диференціювання методичного забезпечення позааудиторної роботи в залежності від соціально-економічного та культурного статусу представників різних національностей.

Література

1. Bente Puntervold, Bø. Social work in a multicultural society: New challenges and needs for competence // *International Social Work*. – 2015. - Vol. 58(4). - P. 562–574.
2. Palmu, T. Intercultural competence in international social work: A literature review. – Degree thesis. – 2010. – 82 p.
3. Поліщук, В. А. Підготовка майбутніх соціальних працівників США до вивчення полікультурного середовища як складова формування міжкультурної компетентності / В.А. Поліщук // *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: «Педагогіка. Соціальна робота»*. – 2016. – Випуск 2 (39). – С. 183-185.
4. Байбакова, О. О. Міжкультурна компетентність як складова професіоналізму соціальних працівників у США / О. О. Байбакова // *Науковий вісник Ужгородського національного університету: Серія: Педагогіка. Соціальна робота / гол. ред. І. В. Козубовська*. – Ужгород: Видавництво УжНУ «Говерла», 2016. – Вип. 1 (38). – С. 27–30.
5. Sercu, L. Assessing Intercultural Competence: More Questions than Answers // *Testing the Untestable in Language education / A. Paran, L. Sercu (eds.)*. Bristol, Buffalo, Toronto, 2010. - P. 17–34.
6. Вербицька, А.В. Проект національної стратегії інтернаціоналізації вищої освіти України: інтегрована модель / Вербицька А.В. // *Державне управління: удосконалення та розвиток*. – 2018. – № 10. – URL: <http://www.dyu.nauka.com.ua/?op=1&z=1328> (дата звернення: 06.01.2019).
7. Stier, J. Intercultural competencies as a means to manage intercultural interactions in social work / J. Stier // *Journal of Intercultural Communication*. – Issue 7. – 2004.
8. Standards for Cultural Competence in Social Work Practice (2001) and Indicators for the Achievement of the NASW Standards for Cultural Competence in Social Work Practice (2007). [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: http://www.nlasw.ca/sites/default/files/inline-files/Cultural_Competency_Standards.pdf.

9. Nemanick, R. C. The differential effects of extracurricular activities / R. C. Nemanick, E. M. Clark // *International Journal of Selection and Assessment*. - 2017 - № 19. – P. 206–217.
10. Koivula, N. Sport Participation: Differences in motivation actual participation due to gender typing / N. Koivula. – Washington, 2015. – 360 p.
11. Матвіїв-Лозинська, Ю. О. Форми та методи позааудиторної діяльності / Ю. О. Матвіїв-Лозинська // *Проблеми сучасної педагогічної освіти. Педагогіка і психологія*. – Львів, 2013. - № 39 (1). – С. 3-8.
12. Коваль, В. Ю. Система позааудиторної діяльності студентів вищих навчальних закладів / В. Ю. Коваль // *Педагогіка, психологія, соціологія*. – Донецьк: Наукові праці ДНТУ, 2009 – № 6. – С. 19-23.
13. Wilson, N. Impact of Extracurricular Activities on Students / N. Wilson. – 2009. – 32 p. [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <https://www2.uwstout.edu/content/lib/thesis/2009/2009wilsonn.pdf>.

References

1. Bente Puntervold, Bø. (2015). Social work in a multicultural society: New challenges and needs for competence, *International Social Work*. – Vol. 58 (4), 562–574 [in English].
2. Palmu, T. (2010). Intercultural competence in international social work: A literature review. – Degree thesis. – 82 p. [in English].
3. Polishchuk, V. A. (2016) Pidhotovka maibutnix sotsialnykh pratsivnykiv SShA do vyvchennia polikulturnoho seredovyshcha yak skladova formuvannia mizhkulturnoi kompetentnosti [Preparation of future US social workers to study multicultural environment as a component of intercultural competence formation]. *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho universytetu. Seriya: Pedagogika. Sotsialna robota*, 2 (39), 183-185.
4. Baibakova, O. O. (2016). Mizhkulturna kompetentnist yak skladova profesionalizmu sotsialnykh pratsivnykiv u SShA [Intercultural competence as a component of the professionalism of social workers in the United States]. *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho universytetu*. – Vypusk 1 (38), 27–30.
5. Sercu, L. & Paran, A. (eds.) (2010). *Assessing Intercultural Competence: More Questions than Answers. Testing the Unstable in Language education*. Bristol, Buffalo, Toronto.
6. Verbytska, A. V. (2018). Proekt natsionalnoi stratehii internatsionalizatsii vyshchoi osvity Ukrainy: intehrovana model [The project of the national strategy of internationalization of higher education in Ukraine: an integrated model]. *Derzhavne upravlinnia: udoskonalennia ta rozvytok*. – № 10. – URL: <http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=1328> (data zvernennia: 06.01.2019).
7. Stier, J. (2004). Intercultural competencies as a means to manage intercultural interactions in social work. *Journal of Intercultural Communication*. – Issue 7.
8. Standards for Cultural Competence in Social Work Practice (2001) and Indicators for the Achievement of the NASW Standards for Cultural Competence in Social Work Practice (2007). – [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu do resursu: http://www.nlasw.ca/sites/default/files/inline-files/Cultural_Competency_Standards.pdf.
9. Nemanick, R. C., Clark, E. M. (2017). The differential effects of extracurricular activities. *International Journal of Selection and Assessment*. – № 19. – P. 206–217.
10. Koivula, N. (2015). Sport Participation: Differences in motivation actual participation due to gender typing. Washington, 360 p.
11. Matviiv-Lozynska, Yu. O. (2013). Formy ta metody pozaaudytornoj diialnosti [Forms and methods of out-of-account activity]. *Problemy suchasnoi pedahohichnoi osvity. Pedagogika i psykholohiia*, Lviv. - № 39 (1). – S. 3-8.
12. Koval, V. Iu. (2009). Systema pozaaudytornoj diialnosti studentiv vyshchyykh navchalnykh zakladiv [System of extra-curricular work students of higher educational institutions]. *Pedagogika, psykholohiia, sotsiolohiia*. – Donetsk: Naukovi pratsi DNTU, 6, 19-23 [in Ukrainian].
13. Wilson, N. (2009). Impact of Extracurricular Activities on Students. *www2.uwstout.edu*. Retrieved from <https://www2.uwstout.edu/content/lib/thesis/2009/2009wilsonn.pdf> [in English].

Надійшла 21.11.2018

Бібліографічний опис для цитування :

- Вербицька, А. В. Формування міжкультурних компетенцій в процесі поза аудиторної роботи: досвід США / А. В. Вербицька, Т. М. Децюк, Н. С. Бушко // *Проблеми соціальної роботи: філософія, психологія, соціологія*. – 2018. – № 2 (12) – С. 14-22.